

Türkiye Florası

Astragalus macrocephalus "Geven" Fabaceae

Sestini tarafından Ankara'nın kuzeyindeki illerden (Galatia) ilk olarak toplanan bu tür 1802 yılında Willdenow tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır. Türkiye florasında en çok türle temsil edilen *Astragalus* cinsi, aynı zamanda bölgesel yaygınlık oranı açısından da oldukça yüksektir.

Kuvvetli, dik, çok yıllık, 50-100 cm boyunda, yaprak uçları yaprakçıklarla sınırlanan (imparipinnat) sarı çiçekli dikensiz bir ge-

ven çeşididir. 17-25 cm boyundaki yaprak ana damarı (rakis) ve bu damar üzerinde 2-6 cm boyunda, dar kılıcsıdan dar eliptiğe kadar değişen, 11-20 çift, tüysüz veya çok seyrek tüylü yaprakçıklar taşır. Stipullar 10-70 mm boyunda, otsu görünümde, kılıcsı, oldukça seyrek tüylü veya tüysüzdür. Çiçek sapları 4-8 cm boyunda ve üzerinde 3.5-5 cm çapındaki çiçek kümesini taşır. Her bir çiçek kümesi yuvarlak veya ana yakın şekilde olup, sapsız çiçekleri taşır. Her çiçek kümesinde 30-50 kadar çiçek bulunur. Brakteleri (çiçeklerin çıktığı koltuklar) 17-40 mm,

ipliksi veya mızraklı olup kenarlarda tüylü ve otsudur. Çanak yapraklar (kaliks) 15-18 mm, tüpsü, uzun sert tüylüdür. Kaliks dişleri yaklaşık 6 mm kadardır. Taç yapraklar (korolla) bayrak, kanat (2 parçalı) ve kaykık (2 parçalı) olmak üzere üç ana parçadan oluşmuştur. Bayrak boyu 18-35 mm arasında değişir. Meyve 8x4 mm, yumurtamsı, dağımik tüylü ve alğunlaşınca kaliksin içindedir.

Çiçeklenme periyodu haziran - ağustos aylarıdır.

Ülkemizde üç alt türle temsil edilir. Bu alt türlere ait ayırım anahtarı şöyledir.

1- Stipullar silli; çiçek durumu yuvarlak veya oblong

2- Çiçeklenme durumu yuvarlak; stipullar 10-35 mm - alt tür finitimus

2- Çiçeklenme durumu oblong; stipullar 25-75 mm - alt tür cucullaris

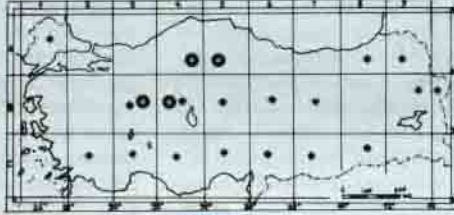
1- Stipullar tüysüz; çiçeklenme yuvarlak - alt tür macrocephalus

A. macrocephalus alt tür *macrocephalus* ülkemize has (endemik) olup, Çankırı,

Ankara, Kastamonu ve Eskişehir civarında yetişir. İran-Turan elementidir. Ülkemizde türün geleceği açısından herhangi bir tehdit unsuru söz konusu değildir.

A. macrocephalus alt tür *cucullaris* (Boiss.) Chamberlain ülkemizde sadece Mardin civarından bilinmesine rağmen, Kuzey Irak'ta da bulunmaktadır. Endemik olmamakla beraber onlar kadar kıymetli bir alt türdür. Meşe (*Quercus* sp.) altlarında yetişir *macrocephalus* alt tür *finitimus* (Bunge.) Chamberlain. Ülkemizde tür içerisinde en fazla yayılış alanına sahip olan bu alt tür Ege bölgesi hariç Anadolu'nun her tarafında yetişir. Stepte, meşe altlarında ve taşlık alanlarda bulunurlar. Endemik olmayan bu takson İran-Turan elementidir. Alt türün geleceği açısından herhangi bir tehdit unsuru söz konusu değildir.

Her üç alt türün ilk etapta ekonomik değeri olmadığı düşünülürse de tabii olarak yetiştiği ortamlardan alınarak bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılabilir. Çiçekleri parlak sarı renkli olup hem gösterişli hemde uzun süre kalıcıdır.

● *Astragalus macrocephalus* sp. *macrocephalus* in Türkiye'deki yayılış
● *A. macrocephalus* sp. *finitimus* in Türkiye'deki yayılış
● *A. macrocephalus* sp. *cucullaris* in Türkiye'deki yayılış

Oxytropis fominii Fabaceae

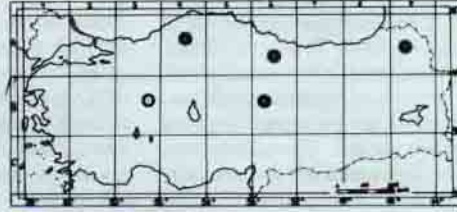
Oxytropis cinsi *Astragalus* cinsi ile çok yakın akraba olup ondan kaykıkçıkları (keel) nin gagalı oluşuyla ayrılır.

1913 yılında Kars'dan Woronow tarafından toplanan, ancak 1930 yılında Grossheim tarafından bilim dünyasına tanıtılan *O. fominii* gövdesiz, çok yıllık, tabandan dalanan, kuvvetli köklü bitkidir. Yaprakları 6-15 cm uzunlukta olup 8-12 çift yaprakçıklı olup, imparipinnatdır. Yaprak sapı yaprak boyundan kısa veya hemen hemen ona eşittir. Yaprakçıklar oblong-eliptikten dar oblonga kadar değişir. Doğrudan tabandan çıkan çiçek sapı (skape) dik ve 7-25 cm boyundadır. Çiçeklenme durumu (inflorescence) birkaç çiçekli ve meyvelenme durumunda uzar. Kaliks tüpsü, 11-12 mm boyunda

ve dişlerinin boyu tüp boyuna hemen hemen eşittir. Korolla viole, açık viole veya beyazdır. Bayrak (standart) 17-18 mm, kanat (wing) 13-15 mm ve kaykıkçık (keel) 10-11 mm olup ucunda 1-1.5 mm lik gaga taşır. Meyveler sarımsık, 40x4 mm ve tüylüdür.

Çiçeklenme haziran ayı içinde başlar, kaykıkçıklar, jips ve marnlı tepelikleri tercih eder. 800-2300 m.lerde yetişir.

Ülkemizde Kars, Çankırı, Sivas'dan sonra Palatlı (Ankara) ve Sivrihisar (Eskişehir) da da bulunuşu oldukça ilginçtir. Endemik olan türün şimdilik geleceği açısından

● *Oxytropis fominii*'nin Türkiye'deki yayılış

herhangi bir tehdit unsuru söz konusu değildir.

O. fominii sadece Eskişehir'den bilinen *O. argyroleuca* Bornm. türüne çok yakın olup ondan yaprak boyunun uzun oluşuyla ayrılmaktadır. Ancak arazide yapılan gözlemler sonucu yaprak boyunun bitkinin bulunduğu ortamın şartlarına ve yağışın duruma göre farklılıklar gösterdiği; dolayısıyla bu karakterin kesin ayrırtı olarak kul-

lanılamayacağı düşüncesiyle bu iki türün daha detaylı incelenmesi, bunların taksonomik durumlarının ortaya çıkarılmasına yardımcı olacağı kanısındayız.

Euphorbia kotschyana Euphorbiaceae/ Sütlegengiller

1836 yılında Kotschy tarafından Toroslar'dan toplanan bu tür, 1866 yılında Fenzl tarafından bilim dünyasına kazandırılmıştır.

Çok yıllık, 80 cm'ye kadar boylanabilen, otsu bitkilerdir. Gövde üzerinde değişen sıklıklarda tüyler taşır, bazen de tüysüzdür. Tabandaki yapraklar saplı, üsttekiler sapsizdir. Yaprak şekilleri oblong, eliptik veya ters mızraklıdır, uçları küt, kenarları düz, parlak yeşildir. Erkek ve dişi çiçekler ayrı ayrı bulunur (monoik). Meyveleri üç loplü, 5.5-6.5 mm

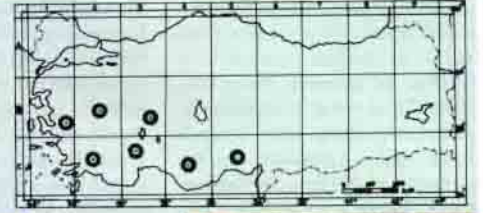
çapında ve düzdür. Tohumlar ovat-silindirik, 3-3.5 mm, düz ve koyu gridir.

Kökner, sedir ve ardıç orman açıklıklarında sert kayalıklarda yetişir. Ülkemizde İzmir, Uşak, Denizli, Isparta, Antalya, Konya ve İçel gibi, Ege ve Akdeniz bölgelerinde dağılışı gösterir. Mayıs-ağustos ayları arasında çiçeklenir. 300 m den başlayıp 2500 m lere kadar olan yüksekliklerde yetişir.

Ülkemiz dışında Suriye ve Lübnan'da yayılış gösterir.

Tür, yetişme ortamlarında oldukça güzel popülasyonlar halindedir. Tür için herhangi bir tehdit unsuru söz konusu değildir.

E. kotschyana kendisine çok yakın olan *E. characias* alttür *wulfenii* ve *E. macrostegia*'dan yapraklarının üst yüzeylerinin tüysüz oluşuyla ayrılır.

● *Euphorbia kotschyana*'nın Türkiye'deki yayılış

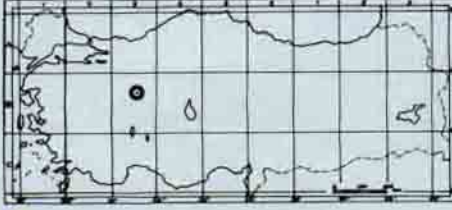

Verbascum basivelatum Scrophulariaceae /Sığır kuyruğugiller

1976 yılında Porsuk Barajı (Eskişehir) sahasından, 900 m' lerdeki serpantin kayalıklardan Türk botanikçi Tuna Ekim tarafından toplanan bu tür, 1979 yılında, Türkiye Florası'na Verbascum, Sideritis (dağçayı) gibi oldukça dar yayılışlı türlere sahip ve endemizm oranı yüksek olan cinsleri yazan İsviçreli botanikçi Huber-Morath tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır.

Tür çok yıllık, 1-2 m boyunda sık veya seyrek yünsü tüylü, bazen tüsüz veya salgi tüylüdür. Gövde tek ve kuvvetli, dik, tamamen tüsüzdür. Yapraklar genelde tabanda rozet şeklinde, kılıcı, 10-20 x 1.5-4 cm uç kısmı aküt, kenarları dişli ve tabanda birden daralan tiptendir. Gövde yaprakları iyice körelmiş, yok denecek kadar azdır.

Çiçeklenme durumu rasemöz, çok çiçekli, çiçekler braktelerin koltuğundan daima tek olarak çıkar. Brakteler pulsu, yumurtamsı veya kılıcı, 1-1.5 mm boyundadır. Çiçek sapları ipliksi ve tüsüz, 4-6 mm'dir. Çanak yapraklar tüsüz, 2-2.5 mm, dişleri ipliksiden mızraksiya kadar değişir. Taç yapraklar sarı ve dış yüzeyinde salgi noktaları taşır. Erkek or-

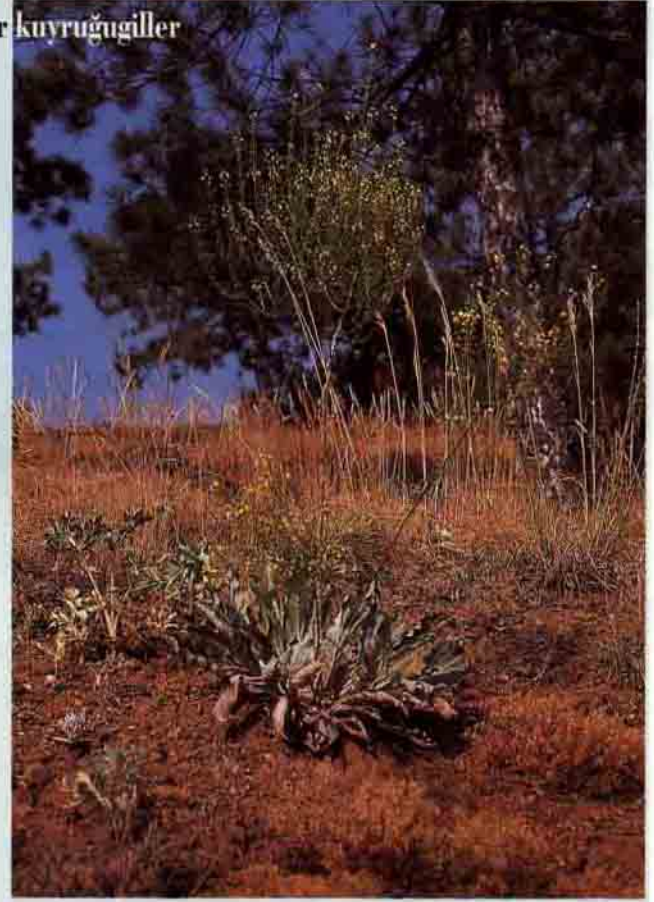
● Verbascum basivelatum'ın Türkiye'deki yayılışı

gan sayısı 4 ve hepsi böhreksidir. Meyve kapsül tipinde olup gençken yumurtamsıdır. Çiçeklenme genellikle hazirandır.

Ülkemizin Orta Anadolu bölgesinin batı kesimi için endemik olan bu tür İran-Turan elementidir.

Bitki, şimdiye kadar çok dar bir alandan bilinmekte ise de, 1993 yılı Haziran ayında, TÜBİTAK'ça desteklenmekte olan "Türkiye'nin Endemik Bitkileri" adlı proje çalışmaları için bölgeye yapılan gezide bitkinin durumunun alanda oldukça iyi olduğu, tek tek fertler olmasına rağmen alana iyi dağıldığı ve bu alanında Porsuk Barajı sahası içinde olduğundan çok iyi korunduğu gözlenmiştir. Bu gözlemlere dayanarak tür için, bu şartların devam etmesi halinde, herhangi bir tehlikenin söz konusu olamayacağı düşünülmektedir.

V.basivelatum aynı alanda iç içe dağılım gösteren V.serratifolium Hub.-Mor.'a benzer. Ancak bu türün boyu benzer türe

göre çok uzundur (yaklaşık 1.5-2 m). Çiçek sapları ise V.serratifolium'da daha uzundur (10-20 mm). Verbascum cinsinin

bilinen yaygın ekonomik kullanım alanı olmamakla beraber Anadolu'da kuruyan gövdeleri yakacak olarak kullanılmaktadır.

Inula oculus-christi Compositae/Asteraceae

İsveçli doğa bilgini Karl von Linnæus tarafından 1753 yılında bilim dünyasına

tanıtılan bu tür Avrupa-Sibirya elementidir.

Bitki rizomlu, çok yıllık, dik ve otsudur. Gövde 15-50 cm boyunda sadece yukarıda dallanan, seyrek veya sık tüylüdür. Tabandaki yapraklar ters kılıcı, 7-15x1-3 cm, uçta aküt, kenarları düz veya çok hafif dişli, tabanda düz ve bazen saplıdır. Yukarıdaki yapraklar ovat ve gövdeyi sarar durumdadır. Çiçek kümesi 3-5'li grublar halinde ve yalancı şemsiye şeklindedir. Çiçek kümesini saran yapraklar 4-5 seri halinde, dik veya birbiri üzerine yapışiktır. Çiçek kümesinin kenarlarındaki çiçekler çok sayıda, 7-15 mm boyunda ve tabanları tüylüdür. Ortadaki çiçeklerin tamamı tüpsüzdür. Çiçekle-

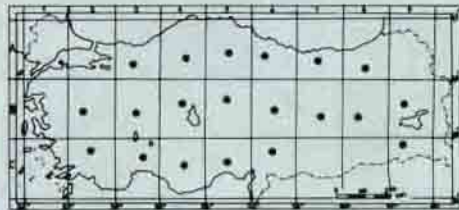
rin renkleri koyu sarıdan turuncuya kadar değişir. Meyve 1.5-2 mm boyunda ve tabanda tüylüdür.

Çiçeklenme haziran-ağustos aylarındadır.

Nemli çayırlıklarda, kayalıklarda ve orman açıklıklarında, 900-2400 m'ye kadar alan yüksekliklerde, bazen tek tek bazen de grublar halinde yetişirler.Ülkemizin bütün bölgeleri ile Avrupa, Irak ve İran'da yetişen türün geleceği açısından herhangi bir tehdit unsuru söz konusu değildir.

Bilinen bir ekonomik kullanım alanı olmamakla beraber gösterişli çiçeklere

sahip oluşu ve çiçeklerinin uzun süre dayanıklı kalışı nedeniyle, hem park ve bahçelerin süslenmesinde, hem de kesme çiçek sektöründe kullanılabilir.

● Inula oculus-christi'nin Türkiye'deki yayılışı

Z.Aytaç